

ἀντίποινα, καὶ κερδίζουν τὴ μάχη. Ὁ γερμανικὸς λαὸς, ἂν καὶ (ὅπως εἶναι φυσικὸ) θὰ προτιμοῦσε τὸ ἐνιαῖο Ράιχ, δὲ δέχεται νὰ τὸ πάρει ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ Στάλιν, καὶ ἀρκιέται στὴν ὁμοσπονδιακὴ δημοκρατία τῆς δυτικῆς Γερμανίας ποῦ τοῦ προσφέρουν οἱ Ἀμερικανοί, οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Γάλλοι. Ὁ κομμουνισμὸς, μ' ὅλα τὰ γλυκὰ λόγια τοῦ Στάλιν, δὲν ἔπιασε στὴ Γερμανία. "Ἄν ἔπιανε, ἡ Εὐρώπη θὰ εἶχε χαθεῖ. Οἱ δυτικοὶ τὸ κατάλαβαν, κι' ἄρχισαν νὰ ἐνισχύουν καὶ τὴν οικονομικὴ ἀνόρθωση τῆς Γερμανίας. Ἡ ἀνασυγκρότηση τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς οικονομίας στὴ δυτικὴ Γερμανία σώζει τὴν Εὐρώπη ὁλόκληρη. Κ' ἡ ἀνασυγκρότηση αὐτὴ σημειώνεται τὰ τελευταῖα χρόνια μὲ μιὰ καταπληκτικὴ ταχύτητα. Ὁ γερμανικὸς λαὸς, ποῦ ἔχει ἀστείρευτες πηγὲς ἱστορικοῦ δυναμισμού, κατάφερε ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ἐθνικοῦ του συγκροτήματος — ἡ περιπέτεια τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου τὸν ἔχει ἀσκήσει ἀπὸ αἰῶνες στὸ ἔργο τοῦτο — νὰ ξεπηδήσει καὶ πάλι ζωηρὸς. Καὶ δὲν κινδυνεύει πιά ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ ξαναζωντάνεμα τῆς Γερμανίας. "Ὅλες οἱ προϋποθέσεις ἔχουν ριζικὰ ἀλλάξει. Κανένα «ἐθνικὸ» συγκρότημα δὲ μπορεῖ πιά νὰ γίνῃ κίνδυνος γιὰ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου, ἂν δὲν εἶναι συνδυασμένο μ' ἓνα παγκόσμιο κίνημα, ἂν μ' ἄλλα λόγια δὲ στηρίζεται σὲ μιὰ παγκόσμια «πέμπτη φάλαγγα». Περισσότερο ἀπ' ὅλους τὸ κατάλαβε αὐτὸ ὁ Τσῶρτσιλ. Ἄλλὰ τὸ κατάλαβαν καὶ πολλοὶ Γάλλοι ποῦ βλέπουν μάλιστα στὴν ἀναγέννηση τῆς Γερμανίας μιὰ νέα μεγάλη ἀποστολὴ τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους. Ἡ ἀναγέννηση τῆς Γερμανίας μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ συνυφανθεῖ μὲ τὴ Γαλλία ὡς ἠθικὸ κέντρο τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης. Οἱ δυὸ αὐτὲς χώρες εἶναι ταγμένες νὰ ἀναμορφώσουν μαζί τὴν εὐρωπαϊκὴ ἡπειρο. Ἡ Γαλλία εἶναι ἡ χώρα τῶν ἀκατανίκητων ἠθικῶν καὶ δημοκρατικῶν παραδόσεων. Ἡ Γερμανία εἶναι ἡ χώρα τοῦ ἀκατανίκητου ἱστορικοῦ δυναμισμού. Ἡ διασταύρωσή τους ξαναφτιάχνει τὴν Εὐρώπη. "Ὅχι, βέβαια, τὴν Εὐρώπη, ὅπως τὴ γνωρίζαμε, ἀλλὰ μιὰ καινούργια Εὐρώπη ποῦ θὰ συνυφανθεῖ μὲ τὸν ἀγγλοσαξωνικὸ κόσμον γιὰ ν' ἀπαρτίσει μαζί του μιὰ νέα παγκόσμια ἱστορικὴ πραγματικότητα.

7.— Ὑπάρχει, ὅμως, ἡ Γερμανία χωρὶς τὴν ἐνότητά της; Ὑπάρχει ἡ Εὐρώπη χωρὶς ἐνότητα; Μπορεῖ, τάχα, νὰ σταθεῖ ὁ κόσμος ὁλόκληρος χωρὶς ἐνιαῖα βάση ποῦ ἐπάνω της νὰ στηριχθεῖ καὶ νὰ ὀργανωθεῖ;

Καὶ τὰ τρία ἐρωτήματα εἶναι ἀλληλένδετα. Τὰ δυὸ πρῶτα φαίνονται αὐτονόητα. Τὸ τρίτο δὲ φαίνεται. Ὡστόσο, τὸ τρίτο εἶναι ἀκριδῶς ἐκεῖνο ποῦ δίνει καὶ στὰ δυὸ ἄλλα τὸ κρίσιμο ἱστορικό τους νόημα. Ἄν μπορούσαμε ν' ἀπαντήσουμε καταφατικὰ στὸ τρίτο, θάπρεπε ν' ἀποφανθοῦμε ὅτι καὶ ἡ Γερμανία, ἀλλὰ καὶ ἡ Εὐρώπη, μποροῦν νὰ ὑπάρχουν χωρὶς τὴν ἐνότητα ὡς ἀναγκαῖα προϋπόθεση.

Ἡ Γερμανία δὲ γνώρισε πάντοτε τὴν ἐνότητα ἢ μοῖρα τῆς μάλιστα, ἀντίθετ' ἀπὸ τὴ μοῖρα τῆς Γαλλίας, ἦταν τὸ πολύχρωμο πολιτειακὸ καὶ ἱστορικὸ τοπίο, ἡ διαίρεση, ὁ διασκορπισμὸς τῶν δυνάμεων. Πνευματικὰ καὶ ἠθικά, θὰ μπορούσε κάλλιστα ἡ Γερμανία νὰ νοηθεῖ χωρισμένη σὲ μικρότερους ὀργανισμούς. Ἴσως μάλιστα ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος καὶ ἡ ἠθικὴ ζωὴ νὰ μὴν ὠφελήθηκαν ἀπὸ τὴν ἐνότητα.

Καὶ ἡ Εὐρώπη δὲ γνώρισε ποτέ τῆς ἐνότητα ἢ δόξα τῆς Εὐρώπης ἦταν ἡ μεγάλη ποικιλία δόξα ποῦ ἦταν συνυφασμένη μὲ ἱστορικὲς δοκιμασίες, ἀκόμα καὶ τραγωδίες, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ μεγάλο κατόρθωμα τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ, ποῦ χωρὶς τὴν ποικιλία τῶν ἀτομικῶν φορέων του δὲ θὰ μπορούσε νὰ προαχθεῖ.

Τὸ πρόβλημα, ὅμως, δὲν ἐμφανίζεται πιά ἀπὸ τὴν πλευρὰ τούτη, ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ ξυπνήσει σήμερα παρὰ μόνο ρωμαντικὲς καὶ νοσταλγικὲς ἀναδρομὲς σ' ἓνα ξεπερασμένο παρελθόν. Οὔτε τὸ εἰδύλλιο τῶν γερμανικῶν δουκάτων, οὔτε ἡ δραματικὴ ἀντιπαράσταση τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν σ' ἓνα στενὸ θέατρο ὅπως ἡ Εὐρώπη, δὲν εἶναι πιά πραγματικότητες σύγχρονες καὶ συντονισμένες μὲ τὸν ἱστορικὸ χρόνο καὶ χώρο τοῦ αἰῶνα μας. Ὁ κόσμος ὀλόκληρος ἔχει γίνει σήμερα πολὺ στενώτερος ἀπ' ὅ,τι ἦταν ἕως χθὲς ἡ γεωγραφικὰ στενὴ Εὐρώπη. Οὔτε ὀλόκληρη ἡ ὑδρόγειος ὡς ἐπιφάνεια τῆς ἱστορίας (καὶ γιὰ πρώτη φορὰ στὸν αἰῶνα μας ἔγινε ὀλόκληρη μιὰ ἐνιαία καὶ «συνεχόμενη» ἱστορικὴ ἐπιφάνεια) δὲ χωράει πιά μεγάλες καὶ ριζικὲς ποικιλίες στὸν πολιτικὸ καὶ οικονομικὸ τομέα τῆς ζωῆς. Κι' ἂν δὲ χωράει ὁ κόσμος τίς τέτοιες ποικιλίες, πῶς μπορεῖ νὰ τίς χωρέσει ἡ Εὐρώπη ἢ ἡ Γερμανία;

Δὲν πρόκειται πιά, ἄλλωστε, γιὰ ποικιλίες τῆς παλαιᾶς μορφῆς, ἐθνικὲς, ἠθικὲς, πνευματικὲς, ποῦ ὅσο μεγάλες κι' ἂν ἦταν — δηλαδὴ καὶ ἂν ἀκόμα ἔφταναν στὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα

στούς καλλιεργημένους λαούς και τούς βαρβάρους — δὲ σημείωναν ποτὲ ἓνα χάσμα ἀπόλυτο. Τὸ χάσμα ἀνάμεσα στούς καλλιεργημένους λαούς και τούς βαρβάρους δὲν ἦταν ἀπόλυτο, γιατί ἀπλούστατα οἱ βάρβαροι ἦταν κι' αὐτοὶ «δυνάμει» καλλιεργημένοι, δηλαδή ἱστορικὰ καλλιεργήσιμοι. Ἡ φύση (κι' ὁ βάρβαρος ἦταν φύση) δὲν προκαλεῖ χάσματα ἀνυπερνίκητα. Χάσματα τέτοια προκαλεῖ μόνον ἡ συνειδητὴ ἀπανθρωπία, ἡ συνειδητὴ ἀρνήση τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὴν ἐνσαρκώνει μὲ τὸ μεγάλο ἀνατρεπτικὸ τοῦ κίνημα στὸν αἰῶνα μας ὁ ἐρυθρὸς ὀλοκληρωτισμός. Τὴν ὥρα λοιπὸν ἀκριβῶς ποὺ ὁ κόσμος ἔγινε τόσο στενός, ὥστε νὰ εἶναι ἱστορικὰ στενώτερος ἀπ' ὅ,τι ἦταν ἔως χθὲς μονάχη τῆς ἡ Εὐρώπη, σημειώθηκε τὸ πιὸ μεγάλο χάσμα ποὺ γνώρισε ὡς τὰ τώρα ἡ ἱστορία. Τὸ χάσμα αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπλὸ φαινόμενο ἱστορικῶν διαφορισμοῦ, ἀλλὰ εἶναι φαινόμενο ἀπόλυτα διασπαστικόν.

Ὁ κόσμος ἔγινε στενός κάτω ἀπὸ τὴν πίεση δυὸ παραγόντων ποὺ ἔδρασαν παράλληλα ἢ και αἰτιολογικὰ συνυφασμένοι μεταξύ τους. Ὁ ἓνας εἶναι ἡ πρόοδος τῆς φυσικῆς, τῆς τεχνικῆς και τῶν μέσων ἐπικοινωνίας· ὁ ἄλλος εἶναι ἡ ἀκατάσχετη αὐξήση τῶν πληθυσμῶν, τὸ στρίμωγμα και ἡ πυκνότης τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἐπάνω στὴ γῆ. Ἡ πιὸ τραγικὴ ἀντινομία, ποὺ μποροῦσε νὰ παρουσιασθεῖ στὴν ἱστορία, εἶν' ἐκείνη ποὺ προκαλεῖται μὲ τὴν ταυτόχρονη προβολὴ τῆς στενότητος τοῦ κόσμου και τοῦ ἀπόλυτου χάσματος ποὺ αὐτὸν τὸν τόσο στενεμένο κόσμο τὸν χωρίζει στὰ δυό. Και τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὸν ἀνθρωπισμὸ και στὴν ἀπανθρωπία χωρίζει στὰ δυὸ και τὸν κόσμο ὡς σύνολο, ἀλλὰ και τὴ γεωγραφικὴ μονάδα τῆς Εὐρώπης μὲ τὸ «σιδηροῦν παραπέτασμα», και αὐτὴν ἀκόμα τὴ Γερμανία (κι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ Βερολίνο).

Ὁ κομμουνιστικὸς ὀλοκληρωτισμός, μαζί μὲ τὴν ἀπανθρωπία του, ἔχει και τὴ «σοφία» του. Τὴν ἴδια «σοφία» εἶχε και ὁ Χίτλερ. Εἴτε συνειδητὰ, εἴτε ἀσυναίσθητα, ὁ κομμουνισμὸς (ὅπως τόκανε χθὲς κι' ὁ Χίτλερ) τείνει στὴν ἐνοποίηση τοῦ κόσμου, ζητάει δηλαδή ν' ἀνταποκριθεῖ στὸ αἶτημα τοῦ αἰῶνα ποὺ εἶναι ἡ ὀργάνωση τοῦ κόσμου ἐπάνω σὲ μιὰν ἐνιαίαν βάσιν. Τὸ ζητάει, ὅμως, αὐτὸ ὁ κομμουνισμὸς, ἀφανίζοντας, ὅπου ἐξαπλώνεται ἱμπεριαλιστικὰ και κατακτητικὰ, αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ἠθικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφανίζοντας ὀλοκληρωτικὰ τὴν ἀνθρώπινη

ὑπόσταση. Ἐδῶ ἀκριδῶς ἔγκειται ἡ φοβερὴ παθολογικὴ διαστροφή του. Ὁ κομμουνισμὸς πάει νὰ λύσει τὸ μεγάλο πρόβλημα τοῦ αἰῶνα μας ἀφανίζοντας τὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενο τοῦ προβλήματος. Τὸ πρόβλημα εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω στὴ γῆ, καὶ ὄχι ἡ γῆ χωρὶς τὸν ἄνθρωπο. Ὅταν ἡ λύση ζητιέται στὸν ἀφανισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι λύση. Ὁ κόσμος χρειάζεται ἀναμφισβήτητα — γιὰ νὰ ἐπιζῆσει ὡς ἱστορία — μιὰν ἐνιαίαν βάση. Ἡ ἐνιαία, ὅμως, βάση δὲ μπορεῖ νάναί ἡ ἀρνηση τοῦ ἀνθρώπου ἢ καὶ τῆς ἱστορικῆς (ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς) προσωπικότητος τῶν λαῶν. Ἡ ἐνιαία βάση πρέπει καὶ μπορεῖ νάναί μόνο καὶ μόνο τεχνικὴ (πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ), ἐξωτερικὰ ὀργανωτικὴ. Καὶ τὴ βάση αὐτὴ μπορεῖ νὰ τὴ διαμορφώσει μόνο ἡ δημοκρατία.

Ποιά, ὅμως, δημοκρατία; Ποῦ ὑπάρχει ἡ δημοκρατία; Πῶς θὰ μπορέσει ἡ δημοκρατία νὰ ὀργανώσει τὸν κόσμο;

Ἡ δημοκρατία εἶναι μονάχα μιὰ. Εἶναι, πέρ' ἀπὸ τὶς διάφορες ἱστορικὲς φάσεις της καὶ τοὺς φθαρτοὺς θεσμοὺς της, ἐκείνη ποὺ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ εἶναι ὑπεύθυνος ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ του, νὰ διαλέγει ἐλεύθερα τοὺς σκοποὺς καὶ τοὺς κύκλους τῆς ἠθικῆς του ζωῆς, τοὺς φίλους καὶ τοὺς πνευματικοὺς καὶ ψυχικοὺς του δρόμους. Ἡ δημοκρατία αὐτὴ — ἡ μοναδικὴ ποὺ μπορεῖ νὰ συλληφθεῖ λογικὰ — πηγάζει μέσ' ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δημοκρατία δὲν κατασκευάσθηκε, δὲν ἐφευρέθηκε ἀνακαλύφθηκε μέσα μας. Δὲν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ἀντικειμενικῶν περιστάσεων καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν· εἶναι, ἀπλούστατα, ἡ πρωταρχικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ πιὸ μεγάλη ὑποκειμενικὴ κύρωση τοῦ ἑαυτοῦ μας· εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός μας, ἡ ἄμεση ἀναπνοή μας, καὶ ἡ ἀναπνοή, βέβαια, τοῦ πλησίον μας. Χωρὶς τὸν πλησίον μου — τὸν κάποιον «δεύτερο» — δὲν ὑπάρχω οὔτε «ἐγώ». Χωρὶς τὴν ἐλεύθερη ἀναπνοὴ τοῦ πλησίον μου δὲν εἶν' ἐλεύθερη οὔτε ἡ δική μου ἀναπνοή. Ἔτσι, ἡ μεγαλύτερη ὑποκειμενικὴ κύρωση τοῦ ἑαυτοῦ μας γίνεται καὶ τὸ μεγαλύτερο ἀντικειμενικὸ γεγονός τῆς ἱστορίας.

Μὲ τὰ λίγα αὐτὰ λόγια ὀρίζεται ἡ ἔννοια τῆς δημοκρατίας στὴν ἠθικὴ φάση της. Ἡ δημοκρατία, ὅμως, ἔχει δυὸ βασικὲς φάσεις, τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ. Ἡ πρώτη μπορεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ χωρὶς τὴ δεύτερη. Μέσα καὶ σ' αὐτὲς ἀκόμα τὶς πιὸ πιεστικὲς ἀπολυταρχίες (φτάνει νὰ μὴν εἶναι ὀλοκληρωτικὲς) ὑπάρχει ὡς ἔνα βαθμὸ ἡ δημοκρατία στὴν ἠθικὴ φάση της. Τὴ φράση,

ὡστόσο, αὐτὴ δὲ μπορούμε νὰ τὴ διατυπώσουμε ἀντίστροφα. Ἡ πολιτικὴ φάση τῆς δημοκρατίας δὲ μπορεί νὰ νοηθεῖ χωρὶς τὴν ἠθικὴ φάση τῆς. Πολιτικὴ δημοκρατία ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἠθικὴ φάση τῆς δημοκρατίας γίνεται αἴτημα καθολικὸ καὶ θεσμὸς ἀντικειμενικὸς. Πολιτικὴ δημοκρατία ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπου οἱ ἄνθρωποι, μὲ ὅλες τὶς συμπίεσεις καὶ ἀδικίες πού μπορεί νὰ ὑφίστανται, ἔχουν τὸ νομικὸ δικαίωμα καὶ τὴν τεχνικὴ δυνατότητα νὰ διεκδικοῦν τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασίν τους μὲ μέσα πολιτικά. Τὰ μέσα αὐτὰ ποικίλλουν ἀνάλογα μὲ τὶς μορφές πού ἔχει πάρει στὴν ἱστορία ἡ πολιτικὴ δημοκρατία. Ὑπάρχουν δημοκρατίες πληρέστερες καὶ ἀτελέστερες στὸ σύστημά τους, καλύτερες καὶ χειρότερες στὴν οὐσία τους. Ὡστόσο, πολιτικὴ δημοκρατία ὑπάρχει ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ ἀτελέστερη στὸ σύστημά της μπορεί ὁμοιᾶ καὶ ἐξελικτικὰ νὰ τελειοποιηθεῖ, καθὼς καὶ ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ χειρότερη στὴν οὐσία της μπορεί, μὲ τὰ ἴδια τὰ μέσα πού παρέχει στὸν πολίτη, δηλαδὴ μὲ τὴν πολιτικὴ ἐλευθερία του, νὰ βελτιωθεῖ. Τίποτα δὲν εἶναι τέλειο στὴν κατάστασιν πού βρίσκεται. Τέλειο εἶναι κάτι τὶ στὶς δυνατότητες πού κλείνει μέσα του. Καὶ στὶς δυνατότητές της ἡ πολιτικὴ δημοκρατία εἶναι τέλεια.

Ποτὲ ἡ δημοκρατία δὲν εἶχε κληθεῖ νὰ ἐπιτελέσει ἓνα ἔργο τόσο βαρὺ, ὅπως εἶν' ἐκεῖνο πού ἐπιβάλλει ὁ αἰώνας μας. Πολλοὶ (προπάντων διανοούμενοι) ἀπογοητεύθηκαν ἀπὸ τὴ δράσιν ἢ σωστότερα τὴν ἀδράνεια καὶ ἱστορικὴ ἀνεπάρκεια τῶν δημοκρατιῶν στὸ διάστημα πού χώρισε τοὺς δυὸ παγκόσμιους πολέμους, καὶ στράφηκαν στὸν κομμουνισμό γιατί εἶχαν χάσει τὴν πίστη τους στὴ δημοκρατία. Τέτοιοι εἶναι ἐκεῖνοι πού ὁ Ἄγγλος βουλευτὴς Ρίτσαρντ Κρόσμαν τοὺς ἔβαλε (κ' ἡ σκέψη ἦταν πολὺ καλὴ) νὰ ἐξομολογηθοῦν τὴν προσωπικὴ τους πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ περιπέτεια. Πρόκειται γιὰ τὸν Αὐστροουγγαρέζο Ἄρθουρο Καίστλερ, γιὰ τὸν Ἰταλὸ Ἰγνάτιο Σιλόνε, γιὰ τὸν Ἀμερικανὸ Νέγρο Ρίτσαρντ Ράϊτ, (ἡ περίπτωσιν αὐτοῦ εἶναι ἰδιότυπη), γιὰ τὸν Γάλλο Ἀντρέ Ζίντ, γιὰ τὸν Ἀμερικανὸ Λουῖς Φίσερ καὶ γιὰ τὸν Ἄγγλο Στέφεν Σπέντερ. Ὅλοι αὐτοὶ ξαναγύρισαν στὴν ἀλήθεια πού οὐσιαστικὰ δὲν τὴν εἶχαν ποτὲ μέσα τους ἐγκαταλείψει. Γιατί, ὅμως, οἱ ἄνδρες αὐτοί, πού εἶναι ἀπὸ τοὺς πνευματικὰ πρὸ ξεχωριστούς, εἶχαν χάσει τὴν πίστη τους στὴ δημοκρατία; Τὴν ἔχασαν, τάχα, ἐπειδὴ οἱ δημοκρατίες

ἔδειξαν ἀδράνεια καὶ ἀνεπάρκεια; Καὶ δὲν κατάλαβαν, ὅταν ἔχαναν τὴν πίστη τους, ὅτι χάνοντας τὴν πίστη στὴ δημοκρατία, ἔχαναν ἀπλούστατα τὴν πίστη στὸν ἑαυτό τους; Τί φταίει ὁ ἄνθρωπος μέσα μας, ἂν οἱ ἡγέτες τῶν δημοκρατιῶν ἀποδειχθοῦν ἀκατάλληλοι σὲ μιὰ περίοδο τῆς ἱστορίας; Τί φταίει ἡ δημοκρατία, ἂν ἀποτύχουν σὲ μιὰν ὀρισμένη ἱστορικὴ ὥρα οἱ δημοκρατίες; Κ' ὅποιος ἀπογοητεύεται ἀπὸ τὶς ἐμπειρικὲς δημοκρατίες, ἐπειδὴ δὲν εἶναι τέτοιες ὅπως θὰ τὶς ἤθελε, πρέπει τάχα νὰ καταλήγει στὴν ἄρνηση τῆς ἀλήθειας τῆς δημοκρατίας, ποῦ οἱ ἀνεπαρκεῖς καὶ κακὲς δημοκρατίες δὲ μπόρεσαν νὰ ἐνσαρκώσουν ἱστορικῶς;

Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν δημοκρατιῶν τὶς τελευταῖες δεκαετίες, προπάντων στὸ διάστημα ποῦ χώρισε τοὺς δυὸ παγκόσμιους πολέμους, ἦταν χωρὶς ἄλλο ἓνα μεγάλο κακό. Ἡ ἀνεπάρκεια ὅμως αὐτὴ δὲ σημειώθηκε οὔτε στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες ἀπὸ τὰ 1932 κ' ἐδῶθε, οὔτε στὴ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ ἀπὸ τὸ 1940 καὶ πέρα. Ὅχι μόνο ἡ πολεμικὴ προσπάθεια τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας μὲ κεντρικὸν ἥρωα τὸν Οὐΐνστον Τσῶρτσιλ ἦταν μιὰ δημοκρατικὴ ἐποποιία, ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια ποῦ ἔκανε, ὕστερ' ἀπὸ τὰ 1945, ἡ ἐργατικὴ κυβέρνησις τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνασυγκρότησι τῆς χώρας, εἰν' ἓνας μεγάλος τίτλος γιὰ τὴ δημοκρατία. Ἄσχετα ἀπὸ τὴν ὀρθότητα ἢ ὄχι τῶν μέτρων ποῦ ἔλαβε ἡ ἐργατικὴ κυβέρνησις, μονάχο του τὸ γεγονός ὅτι τὰ μέτρα αὐτά, ἀπαιτώντας ἓνα βαρύτερο, σχεδὸν ἀσκητικὸν περιορισμὸν στὴ ζωὴ ὄλων τῶν ἀγγλικῶν τάξεων, ἐφαρμόσθησαν μὲ μιὰ συνειδητὴ αὐτοπειθαρχία ὄλων, εἶναι κάτι τὸ πολὺ σημαντικό. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα θεωρήσουμε ὅτι βαρύνει πιὸ πολὺ ἢ ἱστορικὴ ἀνεπάρκεια τῶν εὐρωπαϊκῶν δημοκρατιῶν πρὶν ἀπὸ τὰ 1940 ἢ καὶ ἡ σχετικὴ ἀνεπάρκεια ποῦ δείχνουν ἀκόμα στὴ σύλληψιν καὶ πραγματοποιήσει τοῦ μεγάλου ἔργου ποῦ τοὺς ἔχει ἀνατεθεῖ καὶ ποῦ λέγεται ὀργάνωσις τοῦ κόσμου ὀλόκληρου ἐπάνω σὲ μιὰ βάση οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ ἐνιαία, ἢ κρίσις ποῦ θὰ μᾶς πῆγαινε στὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ δημοκρατία εἶναι ἀνίκανη νὰ ἀνταποκριθεῖ στὸ αἶτημα τοῦ αἰῶνα μας, θάταν βαρύτερα ἐσφαλμένη. Τὸ αἶτημα τοῦ αἰῶνα εἶναι τόσο μεγάλο, καὶ τὸ χρέος ποῦ συνυφαίνεται μαζί του τόσο βαρὺ, ἀλλὰ καὶ τόσο πρωτότυπο, ποῦ κάθε καθυστέρησι στὴν ἐκπλήρωσίν του εἶναι λογικὰ δικαιολογημένη. Κ' εἶναι ἀκόμα περίσ-

σότερο δικαιολογημένη, ἂν σκεφθῶμε ὅτι οἱ μεγάλες ἀνατρεπτικές δυνάμεις πού ἐξαπολύθησαν στὸν αἰῶνα μας δὲν ἄφισαν τίς δημοκρατίες νὰ προχωρήσουν ἀνετα καὶ με τὴν ἀπαραίτητη ἱστορική ψυχραιμία στὴ σύλληψη καὶ ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ πού ὀρίζει ὁ ἴδιος αὐτὸς αἰῶνας. Μέσ' ἀπὸ τοὺς κόλπους (ἢ σωστότερα: μέσ' ἀπὸ τὰ ἔγκατα, τὰ πιὸ σκοτεινὰ καὶ ἀποτρόπαια) τοῦ Κ' αἰῶνα ξεπήδησαν οἱ δυνάμεις πού τάχθηκαν νὰ ματαιω-
σουν ἀκριβῶς τὸ νόημα καὶ τὴν ἐπιταγὴ του.

Νόημα καὶ ἐπιταγὴ τοῦ αἰῶνα μας εἶναι ἡ παγκόσμια ἐνό-
τητα· μιὰ ἐνότητα σχετική, βέβαια, καὶ θεμελιωμένη στὴ δη-
μοκρατικὴ συνεργασία τῶν λαῶν· μιὰ ἐνότητα, ὡστόσο, πού στὸ
οἰκονομικόν, τὸ δημογραφικόν καὶ τὸ κοινωνικόν πρόβλημα θὰ θε-
σπίζει ἐνιαῖα ἢ συντονισμένα μέτρα ζωῆς ὅλων τῶν λαῶν με
μιὰ διεθνή πολιτικὴ ἐγγύηση καὶ ἐποπτεία γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ
τους. Ἡ πολιτικὴ ἐγγύηση καὶ ἐποπτεία θὰ πεῖ ἀναγκαστικά
μιὰ μείωση τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν λαῶν· ἀλλὰ ἡ μείω-
ση αὐτὴ θὰ σημάνει τὴν αὐξηση τῶν οὐσιαστικῶν δυνατοτήτων
πού ἔχουν οἱ λαοὶ γιὰ ν' ἀποδώσουν ἱστορικά. Γιὰ κάμποσο
καιρό, μάλιστα, ἡ πολιτικὴ ἐποπτεία θὰναι συνυφασμένη με τὴ
μεγαλύτερη πρωτοβουλία καὶ εὐθύνη τῶν μεγάλων δημοκρατιῶν,
τῶν ἀγγλοσαξωνικῶν, καὶ ἰδιαίτερα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν.
Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀνωμαλία αὐτὴ (ἀνωμαλία ἀπὸ τὴν αὐστηρὰ δη-
μοκρατικὴ ἄποψη) εἶν' ἓνα ἀναγκαῖο στάδιο γιὰ τὴν ἀναμόρ-
φωση καὶ σωτηρία τοῦ κόσμου. Οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες ἐπιχει-
ροῦν ἤδη τὸ πρῶτο πείραμα μιᾶς ὑπερεθνικῆς ἀλληλεγγύης με
τὸ πρόγραμμα οἰκονομικῆς συνεργασίας τῶν εὐρωπαϊκῶν χω-
ρῶν. Καὶ τὸ πείραμα αὐτὸ τὸ ἀποφάσισαν καὶ τὸ ἐκτελοῦν οἱ
Ἑνωμένες Πολιτεῖες ἔξω ἀπὸ κάθε διεθνή πολιτικὸ ὄργανισμό,
γιατὶ ἀπλούστατα ὁ λεγόμενος ὄργανισμὸς τῶν Ἑνωμένων
Ἐθνῶν εἶναι θεμελιωμένος στὴ διαίρεση καὶ ὄχι στὴν ἐνότητα
τοῦ κόσμου. Ἐνα δεύτερο σημαντικὸ πείραμα εἶν' ἐκεῖνο πού
ἄρχισε με τὸ σύμφωνο τῶν Βρυξελλῶν στὶς 17 Μαρτίου τοῦ
1948. Τὸ σύμφωνο αὐτό, πού ὑπογράφηκε ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ Βρε-
τανία, τὴ Γαλλία, τὸ Βέλγιο, τὴν Ὁλλανδία καὶ τὸ Λουξεμ-
βούργο, ἐπικαλεῖται τυπικὰ τὸ χάρτη τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν.
Ἡ βάση του εἶναι, ὡστόσο, ἀληθινώτερη ἀπὸ τὴ βάση τοῦ δή-
θεν παγκόσμιου ὄργανισμοῦ πού ἰδρύθηκε στὸν Ἅγιο Φραγκί-
σκο. Κ' ἡ βάση αὐτὴ ἔγινε ἀκόμα ἀληθινώτερη, δταν στὴ θέση

τῆς στενῆς Μάχης μῆκε ὁ ὠκεανός, καὶ ὑπογράφηκε, στὶς 5 Ἀπριλίου 1949, τὸ Ἀτλαντικὸν σύμφωνον. Στὶς χώρες τοῦ συμφώνου τῶν Βρυξελλῶν προστεθήκανε οἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ὁ Καναδάς, ἡ Ἰσλανδία, ἡ Νορβηγία, ἡ Δανία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Πορτογαλία. Κεῖ αὐτὸ, μάλιστα, θὰ εἶχε γίνεαι ἤδη ἀπὸ τὰ 1947, χωρὶς νὰ περάσωμε, χάνοντας πολὺτιμον χρόνον, ἀπὸ τὸ ἱστορικὰ ἀνεπίκαιρον προστάδιον τοῦ συμφώνου τῶν Βρυξελλῶν, ἂν δὲν εἶχε παραμερισθῆι τότε ἡ σχετικὴ πρότασις τῆς Γαλλίας ἀπὸ τῆ συντηρητικότητά τοῦ Φόρειν "Οφίς. Ἡ Μάχη δὲν ἀποτελεῖ πιά ἓνα «παγκόσμιον» δεδομένον, ἐνῶ ὁ Ἀτλαντικὸς ἀποτελεῖ. Ἡ Μάχη εἶναι ἐννοια εὐρωπαϊκὴ, συνυφασμένη μεῖς ἱστορικὰ ξεπερασμέναις ἰσορροπιῖς δυνάμεων. Οἱ ὠκεανοὶ, ἀντίθετα, εἶναι τὰ μόναι στερεὰ βάρθρα τῆς παγκόσμιας ἐνότητάς. Τὴν τέτοια ἐνότητα δὲν τὴν πραγματοποιεῖ, βέβαιαι, ἀκόμα τὸ Ἀτλαντικὸν σύμφωνον, ἀλλὰ τὴν ἐπισημαίνει. Ἡ ἐνωσις τῶν κρατῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ συμφώνου ρίχνει ἀναγκαστικὰ τὸ κύριον βάρος σὲ ἀμυντικοὺς σκοποὺς, κ' εἶναι ἄλλωστε καὶ ὡς ἀμυντικὴ συμμαχία παλαιοῦ τύπου μιὰ ἐνωσις ὑπερβολικὰ ἀπαλὴ, ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμα βρεῖ τὰ γερά ἐκεῖνα νήματα ποὺ θὰ τὴν κάνοῦν ἱστορικὰ ἀποτελεσματικὴ. Οἱ δημοκρατίαι φοβοῦνται ἀκόμα τὰ τέτοια νήματα. Φοβοῦνται τὸν κίνδυνον τοῦ σοβιετικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ἀλλὰ φοβοῦνται ταυτόχρονα καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀλληλεγγύην τοὺς ἀπέναντι τοῦ κινδύνου. Οἱ ἀντινομίαι καὶ οἱ ἀδυναμίαι εἶναι ἀκόμα πολλῆς. "Ὅσο γιὰ μερικῆς ἀπὸ τῆς μεγάλης δυτικῆς δημοκρατίαις, αὐτῆς φοβοῦνται καὶ κάτι ἄλλο. Φοβοῦνται τῆς ὑπερβολικῆς δεσμεύσεως ποὺ θὰ μειώσωσιν σοβαρὰ τὴν ἐθνικὴν τους κυριαρχία. Δὲ θέλοῦν νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὰ ἀνύπαρκτον ἀγαθὸν τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας. Ἡ πορεία πρὸς τὴν ἐνότητα τοῦ κόσμου δὲ γίνεται ἀκόμα ἀπ' ὅλες τῆς δημοκρατίαις μ' ἓνα συνειδητὸν βηματισμό. Ὡστόσο, τὰ βήματα σημειώνονται καὶ πέρ' ἀπὸ τῆς συνειδητῆς ἐπιδιώξεως ποὺ εἶναι συγκεχυμένης, ἀντιφατικῆς καὶ πολὺπλοκῆς. Χρειαζοῦνται κάμποσα ἀκόμα στάδια δοκιμῶν καὶ δοκιμασιῶν γιὰ νὰ ξεκαθαρίσωσιν οἱ προθέσεις, γιὰ νὰ ὑπερνικηθοῦν παλαιῆς παραδόσεις καὶ ψυχώσεις, καὶ γιὰ νὰ συλληφθοῦν ἀπὸ τῆς δημοκρατίαις οἱ νέαι ἀντικειμενικῆς προϋποθέσεις τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, καθὼς καὶ οἱ νέαι ὑποκειμενικῆς δυνατότητες συμβολῆς τῆς καθεμιᾶς δημοκρατίας στὴν παγκόσμια ἱστορία.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα συλλάβουν οἱ δημοκρατίες, προπάντων οἱ μεγάλες, τὰ δεδομένα αὐτὰ σ' ὅλη τους τὴν ἔκταση, δηλαδὴ τὸ νόημα καὶ τὴν ἐπιταγὴ τοῦ αἰῶνα μας, δὲ θὰ μπορέσουν ν' ἀνταποκριθοῦν πρακτικὰ στὴν ἐπιταγὴ αὐτὴ ὅσο ὑπάρχει καὶ δὲν αἶρεται ἀπόλυτα τὸ χάσμα ποὺ προκάλεσε στὸν κόσμον ὁ ἐρυθρὸς ὀλοκληρωτισμός. Τὸ χρέος τῶν δημοκρατιῶν εἶναι νὰ ὀργανώσουν τὸν ἐνιαῖο κόσμον, δηλαδὴ τὸν κόσμον ποὺ ἔγινε τόσο στενὸς καὶ τόσο πυκνὸς ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ ἐπιζῆσει παρὰ μόνο σὰ μιὰ ἐνιαῖα μονάδα ἱστορικῆς μοίρας. Τὴν ἐνότητα, ὅμως, τοῦ κόσμου (τὴν ὀργανικὴ ἐνότητα μέσα σὲ μιὰ πλούσια δημοκρατικὴ ποικιλία λαῶν καὶ ἀτομικῶν βίων) τὴν ἀναστέλλει ὁ κομμουνισμὸς μὲ τὸ φοβερὸ χάσμα ποὺ προκάλεσε ἐπάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, καθὼς καὶ μέσ' στὶς ἴδιες τὶς δημοκρατικὲς κοινωνίες. Αὐτὸ τὸ δεύτερο, ὅσο κι' ἂν εἶναι συνυφασμένο μὲ φαινομενικὰ αὐτοτελεῖς κοινωνικὲς καὶ ἠθικὲς συσπάσεις τῶν δημοκρατικῶν κοινωνιῶν, εἶναι ἓνα φαινόμενο ποὺ θὰ λείπει αὐτόματα, ὅταν λείπει τὸ χάσμα ἐπάνω στὴ γεωγραφικὴ ἐπιφάνεια τῆς γῆς, δηλαδὴ ὅταν λείψουν τὰ ὀλοκληρωτικὰ κομμουνιστικὰ συστήματα τῆς Κομινφόρμ. Στὸν αἰῶνα μας δὲν εἶναι ἱστορικὰ κρίσιμα παρὰ μόνο τὰ κινήματα ἐκεῖνα, ποὺ βασίζονται ἐπάνω σὲ μιὰ μεγάλη καὶ ἰσχυρὴ μητρόπολη παγκόσμιας ἀντινοβολίας. Ὁ φασισμὸς ἔπαψε νᾶναι κρίσιμος ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔλειψαν τὰ κράτη τοῦ Χίτλερ καὶ τοῦ Μουσολίνι. Τὸ ἴδιο θὰ συμβεῖ καὶ μὲ τὸν κομμουνισμό, ὅταν λείπει τὸ ὀλοκληρωτικὸ κράτος τῆς Μόσχας. Πῶς, ὅμως, θὰ λείπει;

8.— Τὸ ὀλοκληρωτικὸ κράτος τῆς Μόσχας μπορεῖ, βέβαια, νὰ λείπει, ὅπως ἔλειψε καὶ τὸ κράτος τοῦ Χίτλερ. Ὁ πόλεμος δὲ μπορεῖ ποτὲ ν' ἀποκλεισθεῖ ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ ἐνδεχόμενα. Ποτὲ ὅμως δὲν μπορεῖ (δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα) ἡ δημοκρατία νὰ τὸν θεωρεῖ ἀπὸ πρὶν ὡς τὴ μοναδικὴ διέξοδο γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς ἀλήθειας. Κι' ἀκόμα λιγότερο μπορεῖ νὰ φτάσει ἡ δημοκρατία στὴν ἐπιδίωξη τοῦ πολέμου ὡς τοῦ μοναδικοῦ δρόμου ποὺ ὀδηγεῖ στὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, ὅταν ὁ πόλεμος — ὅπως συμβαίνει στὶς μέρες μας — ἔχει γίνει τὸ πιὸ ἀσύλληπτο σὲ λογικὴ πρόβλεψη τῶν συνεπειῶν τοῦ ἱστορικὸ φαινόμενο. Ἴσως καὶ πρὶν ἀπὸ ἄλλους πολέμους, συγκεκριμένα πρὶν ἀπὸ τοὺς δυὸ παγκόσμιους, νὰ μὴν εἶχε προβλεφθεῖ ἡ ἔκταση καὶ ἡ ἔνταση τῶν καταστροφῶν ποὺ ἦταν μοιραῖο νὰ σημειωθοῦν. Σήμερα,